

(Ne)náboženská výchova dětí [1962]

Body k táborové úvaze

1. K čemu vychovat: potřebujeme pozemšťany, aktivní, iniciativní lidi, hluboce zakotvené (= věřící), nerozložené, zdravě odolné atd.
2. Typ konfliktů, které děti potřebují a kterým nemají být vystaveny (časově definovatelné: konfliktovost nemá být trvalým znakem prostředí).
3. Děti se musí dostat ve škole do psychicky obtížné situace, až neúnosné situace, která poškodí jejich vývoj, jestliže výchovu nově nezorientujeme (individualismus nebo strach).
4. Děti však potřebují hru, sen, představivost, tvořivost, vytváření svého světa. Do takových 8 – 10 let mythickomagické uvažování.
5. Tedy pohádky, mythy, mythologie – tam se objeví bozi. Je možno navázat, ale s vědomím přechodného generace. Mezitím reinterpretovat.
6. Starším dětem vykládat věci postupně tak, aby s tím mohly ven; jinak poškodí jejich duši, když si budou tvořit dvojí tvář.
7. Rozhodující je otevřít dětem cestu k iniciativě a tvořivosti: a tak stavět hráz proti pasivitě vedoucí přetechnizovanosti.

Červenec 1962, Miřkov

Poměrně nové rozpoznání (znovurozpoznání), že věc víry nesplývá s věcí náboženství (J. M. Lochman), má stále ještě příchuť apartnosti (F. M. Dobiáš) a až dosud mu povětšinou chybí pokus o provedení, realizaci důsledků. Jednou z významných otázek je otázka náboženské či nenáboženské výchovy dětí. Až dosud byla tato výchova prováděna právě vyvoláváním resonance zcela náboženského charakteru. Jestliže chceme křesťanskou víru odlišit od náboženského koloritu (a více než koloritu), kterým byla vždycky provázena a věnčena, musíme si tento úkol položit také a především u dětí, které se nikoli pro své křesťanství, ale pro svou náboženskost dostávají např. ve škole i jinde do vnitřních nesnází a konfliktů.

Sama otázka vztahu křesťana k náboženství není ještě vyřešena s všeobecnou platností, resp. její řešení ve smyslu odlišení náboženství od víry a odmítnutí náboženství ve jménu víry není zdaleka obecně přijato. Proto přítomné úvahy mají smysl zejména pro ty, kteří ze svých dětí nechtějí mít nábožensky založené lidi, ale chtějí jim naproti tomu dopřát hluboké zakotvení v centru křesťanské zvěsti a tradice, tedy zakotvení víry, která však sobě i světu kolem rozumí ve shodě nebo alespoň v navázání na současný stav poznání, která se na tomto poznání a poznávání aktivně podílí a hledí být přínosem i tam, kde její východisko není přijímáno s obecnou platností. Proto je neobyčejně důležité si nejprve vyjasnit, k čemu chceme své děti vést a jak si představujeme jejich charakterový, duchovní profil, jejich mravní a názorovou orientaci atd.

Tedy především chceme, aby naše děti oběma nohama pevně stály na této zemi, aby byly orientovány do světa, aby byly ve světě plně angažovány, aby pro ně

svět a život na něm nebyly něčím druhořadým, před čím by cosi jiného mělo přednost. Ze svých dětí chceme mít pozemšťany, aktivní iniciativní lidi, kteří se plně zapojí do všelidského úsilí o vytvoření nových, lepších poměrů na celém světě, o nápravu věcí, o vybudování nové země. Naše děti musí být zdravě odolné proti všeho druhu potížím a neúspěchům, musí to být bytosti vnitřně nerozložené ani nenarušené, tedy hluboce a neotřesně zakotvené, tj. věřící. Nikdy se nesmějí vzdávat, nikdy se nesmějí nechat vnitřně porazit, odradit od dalšího úsilí, nesmějí být unavené a ochablé, nesmějí se nechat otrávit, nesmějí vědět, co to je nuda, musí to být lidé vždy nových perspektiv, vždy znovu obrácení do budoucnosti, vždy znovu nasazující všechno k tomu, aby zvítězila spravedlnost a pravda, ale vždy také plni laskavosti a sympatií ke všem otřeseným, podlomeným a narušeným. Ničím se nesmějí oddělovat od jiných lidí, to znamená, že v ničem nesmějí hledat jen svých věcí. Společný osud lidstva jim musí být dražší nade všechno, co se týká jenom jich samých a jejich nejbližších. Nikoli však abstraktně, ale konkrétně jim věc všech – a to znamená věc těch druhých – musí být nade vše: pro své věci nikdy nesmějí přehlédnout věc svých spolulidí, svých soudruhů, svých bližních. Musí být hotovi ke službě především těm, kteří jsou na společenském žebříčku nejniž, kteří nesou především břemeno lidství. Ustavičně musí být ve střehu, aby nepřehlédli slabé články všelidského řetězu, musí být otevření a vynalézaví při hledání nových ponížených a utlačených. A tam, kde se budou případně dostávat na místa významná, musí to činit z pověření a nikoli z vlastní dravosti. To znamená, že musí být zapojeni do širšího kruhu lidí jim poměrně blízkých, kterým budou odpovědni za své činy a za svůj život, kterým musí své záležitosti předkládat a jimiž se musí dát korigovat (i když nikoli mechanicky, protože je současně musí také vést, spoluvést).

Z toho vyplývá hned celá řada závěrů. Tvořivost dětí, jejich obrazotvornost, citlivost k jemným odstínům skutečnosti, jejich odstíněná, citlivě reagující aktivita musí být vším způsobem pěstována a podněcována. To však spadá do věku, kdy tyto vlastnosti se u dětí vytvářejí v podobě her, snů, v podobě vlastního světa „jakoby“, kde poprvé je tvořivě (tedy nikoli pouze přejímáním od dospělých) frázováno, heterogenisováno, osmyslováno tzv. obsvětí dítěte. Je to období, kdy se připravuje a kdy dozrává (kolem 8–10 let) jakési mythickomagické uvažování, které historicky bylo a v dětském věku se znovu stává školou tvořivé obrazotvornosti, obrazivosti člověka. Tam jako nikde jinde se rozvine cosi, bez čeho člověk není celou lidskou bytostí. A právě u tohoto bodu se musíme zastavit, abychom se pozorně uvarovali chybných důsledků a závěrů.

Ačkoliv tu není vhodného místa k tomu, abychom vyložili své důvody, máme za to, že člověk není nikterak přirozeně nábožensky založen. A to prostě proto, že to je vůbec pochybené určení, jestliže o čemkoli říkáme, že to je „přirozené“. Náboženství a náboženská je záležitost dokonale historická.